

چکیده

از مهمترین مسائلی که طی دهه های اخیر در حوزه دانش معماری مطرح شده، چگونگی نماد پردازی و به طور کلی معناپردازی در آثار معماری است که این مهم، منوط به درک درست از چگونگی بازخوانی معنای آثار معماری است. برای تبیین و بررسی این مسئله که از زنده ترین مسائل مطرح در حوزه معرفت شناسی و به ویژه تأویل و تفسیر آثار (هرمنوتیک متن) است، تاکنون رویکردهای مختلفی در تقابل با هم شکل گرفته اند که هریک دارای مبادی و مبانی خاص خود هستند. این رویکردها را می توان در سه گروه کلی دسته بندی نمود که عبارتند از: رویکرد فلسفی، رویکرد نشانه شناختی و رویکرد غیر کلامی.

طی این پژوهش، پس از تبیین و بررسی هریک از این رویکردها، تلاش می شود تا ضمن پاسخگویی به پرسش های پژوهش بر پایه معارف اسلامی به ویژه حکمت اسلامی که شالوده نظری تحقیق را تشکیل می دهد، نظریه ای جدید با عنوان «معناشناسی در آثار معماری از منظر اسلامی» ارائه شود که مهمترین وجه تمایزش از سایر رویکردها، تحلیل جامع آن از معنا، به دلیل برخورداری از شیوه های جامع و مانع شناخت است. طبق این نظریه، ظاهر و باطن و یا ایده هنرمند و اثر هنری او، پیوندی ناگسستنی دارند. هدف مقدماتی از تبیین این نظریه، دست یابی به مدلی از تأویل معنا در آثار معماری است که منطبق با آموزه های اسلامی باشد. طبق این مدل مشخص می شود که از منظر اسلامی، چه مؤلفه هایی در بازخوانی معنای آثار معماری ذی سهم هستند و اصولاً مخاطب به چه نحو و تحت چه فرایندی معنا یا معانی آثار معماری را استنباط می نماید تا با استناد به آن بتوان به هدف اصلی این پژوهش که تبیین هندسه ها و فضاهای مطلوب برای معناپردازی در مساجد معاصر تهران است دست یافت. با توجه به اقتضات مراحل مختلف این پژوهش، برای دست یابی به اهداف از روش های مختلفی نظیر تحلیل محتوای کیفی، تحلیل مضمونی و پژوهش موردی استفاده شده است. ضمن آنکه باتوجه به الزامات مراحل مختلف این تحقیق، برای استخراج داده ها عمدتاً از روش های تحقیق اسنادی کتابخانه ای استفاده شده است.

برپایه یافته های پژوهش، دامنه معنایی آثار معماری دامنه ای نیمه بسته و ضابطه مند است و در نتیجه، برای برقراری تناسب بین ظاهر(کالبد) و باطن(معنا) در مساجد معاصر تهران بایستی از هندسه ها و فضاهای همگرا، محوردار، ایستا، متعادل و به طور کلی انفسی استفاده نمود و برخلاف آنچه طی سالهای اخیر در طراحی برخی مساجد معاصر تهران مشاهده می شود، هندسه ها و فضاهای واگرا و آفاقی برای این مهم مناسب نیستند.

واژگان کلیدی: معنای اثر معماری، معناپردازی، تأویل، مساجد معاصر تهران، هندسه، فضا